FANT INNLEGGET fra tiden før jeg sa opp min stilling rundt tusenårsskiftet!
Skrev dette etter å bli tilsatt som fagkonsulent med munnkurv-ser at jeg var stresset og frustrert!

ER ET SKOLTEKULTURSENTER- OG MUSEUM ET SAMISK ANLIGGENDE?

Dette er egne tanker om hvordan jeg i dag oppfatter Sametinget og samisk forvaltning. Hensikten med artikkelen er å beskrive undertegnedes oppfatning av Sametingets målsettinger og strategier, og de metoder Sametingssystemet bruker for å oppnå sine målsettinger. Dette er undertegnedes observasjoner over flere tiår og de siste års selvopplevde erfaringer.

Bakgrunn og egen deltakelse

Undertegnede er selv skolt og født under krigen og vokst opp i Skoltebyen og har derfor en spesiell kunnskap om skoltenes livssituasjon i nyere tid.

Frem til 1960-tallet var skolt/ skolter det eneste begrepet som ble brukt. Internaliseringen under oppveksten i Skoltebyen har preget undertegnedes identitet som "skolt".

Fra 1992 til 1994 gjennomførte undertegnede en toårig kulturfagstudie ved Høyskolen i Finnmark, som ligger i Alta.

Det siste studieåret gjennomførte studentene ved høgskolen et fem vekttalls kurs i "Prosjekt og metode". Som tema for prosjektoppgaven valgte undertegnede å skrive "Sii'daen som ble glemt". Oppgaven beskriver Neidenskoltenes kulturelle- og historiske skjebne etter grense-settingen i 1826 og frem til 1994. Foruten dette studiet har undertegnede i flere år tidligere vært opptatt av å lese litteratur om skoltenes kultur og historie.

Fra november 1996 og hele 1998 har undertegnede vært ansatt i et prosjekt som heter "Utvikling av østsamisk museumskompetanse og kulturell dokumentasjon". Målsettingen for prosjektet var å gi undertegnede en generell god basiskunnskap om museumsdrift. Hensikten var at undertegnede senere skulle være ansvarlig for å bygge opp et nasjonalt skoltesamisk museum og kultursenter i Neiden. Imidlertid ble undertegnede i etableringsfasen gitt en underordnet stilling, som ikke fikk noen ansvarsområder i denne sammenheng i det hele. I stedet for at det var skoltene som skulle legge opp strategien for denne institusjonens oppbygging, ble det De Samiske Samlingers styre og Sametinget som la premissene for museets utvikling, stikk i strid med forutsetningene.

I slutten av prosjektperioden fikk undertegnede forespørsel om å delta i en forskningsgruppe om samisk sedvanerett og rettighetsoppfatninger. Dette skulle være et viktig ledd i arbeidet for å kartlegge om samene og skoltene fortsatt mener å ha sedvaneretter og rettsoppfatninger til noen ressurser i sine lokale områder. Årsaken for denne forespørselen var nok at undertegnede er skolt/ skoltesame med historisk kunnskap om Neidensii'daen. Undertegnede hadde ingen forskererfaring, men tok imot denne utfordringen. Fikk kun to måneder for å fullføre dette forskningsarbeidet, men syntes at tiden var noe kort Særlig når man tar i betraktning undertegnedes tidligere forskererfaring, og den mengde dokumentasjonen man måtte sette seg inn i for å kunne gjennomføre prosjektarbeidet. Til tross for kort tid fikk undertegnede skrevet rapporten og utarbeidet en presentasjon som i korte trekke beskrev arbeidet og innholdet i rapporten.

Imidlertid viser det seg i ettertid at noe av dokumentasjonen i rapporten var uspiselig for den vanlige samiske forskningen. Resultatet ble tilslutt at rapporten ble underkjent med den begrunnelse at det i forskningen min ikke fremkom noe nytt. Imidlertid var det flere ting i rapporten som aldri var beskrevet tidligere. Vil bare her nevne at de finske skoltenes sjøfiske i Jardfjord området helt til midten av 1960-tallet aldri tidligere er blitt beskrevet av andre forskere, fordi de ikke hadde kjennskap til dette. Professor Einar Niemi fikk lese gjennom forskningsrapporten før den ble sendt til rette vedkommende. Ifølge Niemi var opplysningen om de finske skoltenes sedvanebruk av fiskerettigheter ganske oppsiktsvekkende.

Undertegnede hadde for så vidt regnet at det kunne komme en negativ reaksjon fra samisk forskning. Dette fordi undertegnede over flere år har stilt kritiske spørsmål til den samiske forskningen, fordi de oftest har usynliggjort forskjellene mellom skolte- og samekulturen.

Ofte er Kjelmøyefunnene beskrevet av samiske forskere som dokumentasjon på samene generelt, mens disse funnene dokumenterer en flere tusenårig skolte bosetning i Sør-Varanger og på Kola. Undertegnede har en følelse av at den samiske forskningen ikke ønsket at undertegnedes forskning skulle bli alminnelig kjent.

Dette kunne jo kaste tvil om at den samiske forskningens vanligvis unnlater å beskrive at Kjelmøyefunnene dokumenterer en flere tusenårig skoltebosetning i Sør-Varanger.
Det kunne muligens være grunnen til at denne forskningsgruppens ledelse kom begrunnelsen om at forskningen min ikke hadde noe nytt. Dette kunne være begrunnelse god nok til å unnlate å ta forskningen min i hovedrapporten.

Mine beskrivelser om den samiske virkelighetsbeskrivelsen kunne kanskje være med å svekke på troverdigheten til dagens samiske forskning? Muligens kunne den skape usikkerhet og ”forvirring” blant både samiske og norske forskere og myndigheter? Kanskje stille spørsmålstegn ved dagens samiske forskning generelt?

Skoltekulturen er unik, noe også flere forskere tidligere har beskrevet. En hel rekke av skoltekulturens symboler er helt forskjellige fra samekulturen, mens andre igjen er like.
Slik er forholdet mellom alle verdens kulturer og folkegrupper. De fleste kulturene som grenser mot hverandre har en del felles kulturtrekk, og andre igjen som er forskjellige.
Det er ikke likhetene som skiller kulturene, men det er de ulike kultursymbolene som skiller kulturene fra hverandre.

Skoltekulturen skiller seg fra samekulturen Skoltekulturen har en hel rekke elementer som er forskjellige fra den øvrige samekulturen. Den største forskjellen er den genetiske, som beskrives av professor Lars Beckman sli, sitat: "*Hos skolterna är frekvensen av A2-genen avsevärt lägre an hos samer i Sverige och i procentsatser uttryckt 18 - 20", sitat slutt..*

Eksempler med ulikheter vises i skoltenes kleskultur, sangtradisjon (leudd er en spesiell sangtradisjon for skoltene), danse- og dansevisetradisjon, leketradisjon (på vårboplassen), navnetradisjoner (russiske navn), og at skoltene ble ortodokse tidlig på 1500-tallet.

Skoltene brukte videre en annen sledetype enn samene. Sleden, “saan”, var/er en lett slede og er typisk for skoltene. Sledetypen ligner samojedenes “khan”, og det viser at skoltene i forbindelse med reindriften har en nærmere forbindelse østover til de samojediske folkegrupper enn til den samiske befolkningen forøvrig.

Skoltenes navnetradisjon (russiske navn) viser at de der også har en større tilknytning til de østlige folkegruppene enn til den samiske befolkningen forøvrig.

Tidlig på 1500-tallet fikk Hl. Trifon i oppdrag av den russiske tsar å kristne skoltene på Kola. Skoltene ble av tsaren sett på som en egen folkegruppe. Undertegnedes oppfatning er at dersom tsaren hadde ment at samene tilhørte den samme folkegruppen som skoltene, ville denne kristningen høyst sannsynlig ha innbefattet samene på samme tid?

Utfra foranstående betraktning kan man derfor ikke si at skoltene og samene er en homogen gruppe. Det som er dokumentert er at samene i historisk tid har levd i mindre familiegrupper, og aldri vært en samlet gruppe eller en nasjon.

Imidlertid har skoltene levd i gruppefellesskap, (skoltesii’daene) som tilnærmet kunne kalles en nasjon. Skoltesii’daene var fullstendig til 1826, da grensen ble fastlagt mellom Norge og Russland. Sii’daordningen med fellesskapet styre, Norraz, fungerte faktisk delvis helt frem til begynnelsen av 1900-tallet. Dette styret hadde ansvar for fordelingen og forvaltningen av naturressursene mellom den enkelte skoltesii’da og familiene. Som en orientering vil jeg peke på at den samiske sii’daordningen er en rekonstruksjon av skoltenes velorganiserte og kjente sii’dasystem.

I denne sammenheng håper undertegnede en gang å publisere rapporten, slik at folk flest får kjennskap til at det finnes en andre beskrivelser på den virkelighetsbeskrivelsen enn den samiske forskningen står for.

Det finnes ingen forskning som en gang for alle kan beskrive den eneste og rette sannhet og virkelighetsbeskrivelse et historisk forløp som er fullstendig ukjent. Samisk forskning krever selv å stå for beskrivningen av samenes historie, og det skal respekteres. Samene bør også respektere at skoltene kommer med sin beretning om den virkeligheten de mener er den rette.

Samisk forskning bør derfor i fremtiden gi en mer nyansert beskrivelse av virkeligheten om blant annet Kjelmøyefunnene, enn det som til i dag er tilfelle. Å unnlate å beskrive noe, er etter mitt syn å gi en "falsk beskrivelse" av virkeligheten. Undertegnede stiller derfor et stort spørsmålstegn ved den samiske forskningens måte å beskrive funnene som dokumenterer en tusenårig skoltebosetning i Sør-Varanger?

Utifra foranstående påstand følger Sametinget og samisk forskning ikke ILO-konvensjon nr. 169 og prinsipper for arktisk forskning når det gjelder skoltebefolkningen. Den samiske forskningen arbeider i dag etter å styrke egne interesser og gjør lite for å støtte den eldste urbefolkningen, "skoltene", i Barentsregionen.

Alle minoritetsgrupper skal etter ILO-konvensjonens prinsipper ha ansvaret for utviklingen og forskningen på egne premisser. Dette er også argumenter som Sametinget bruker i argumentasjonen mot staten.

I den siste tiden er det lansert en idé om å bygge et kompetansesenter for urfolks rettigheter i Nord-Norge. Fra samisk forskningsmiljø hevdes det at dette senteret bør legges i Kautokeino, som er et samisk kjerneområde. Skal forskningen på urbefolkningene i Barentsregionen kunne bli troverdig, bør senteret for forskningen legges på et nøytralt sted i forhold til Sametinget. Verken Sametinget, dets nåværende forskningsorganer eller andre må påvirke forskningen som skal gjøres i dette urfolks forskningssenteret. Skal denne forskningen være seriøs bør også nordmenn og andre utenom urbefolkningen kunne bidra for å få frem de faktiske forhold.

Min mening er at denne forskningen for all del ikke må underlegges verken en samisk eller norsk forskningsinstitusjon, men heller i et åpent internasjonalt samarbeidsforum. Skal denne forskningen legges under samisk forskningsmiljø, blir det som å gi "havresekken til bukken" og resultatet blir deretter.

Undertegnede støtter forslaget til ordføreren i Sør-Varanger kommune om at et kompetansesenter for urfolks rettigheter bør plasseres ved Østsamisk museum, som også er valgt av Sametinget til Samenes Tusenårssted. Lokaliseringen for senteret er et naturlig valg, fordi Sør-Varanger kommune allerede i dag er et viktig område i Barents samarbeidet. Denne forskningen skal i første rekke arbeide for urfolks rettigheter i Barentsregionen, og bør av den grunn plasseres så tett opp til dette området som mulig, og ikke midt i det samiske kjerneområdet i Norge, som de samiske organisasjonene og forskere jobber for.

Ulike begreper og definisjoner på skoltene

Det har i århundrer versert ulike begreper og beskrivelser om skoltene eller skoltesamene. Fra 1960-tallet ble begrepet østsamene tatt i bruk av den samiske bevegelsen. Senere ble dette begrepet sammen med begrep som samene i Neiden brukt av stadig flere forskere, men undertegnede som er født og vokst opp i Skoltebyen på 1940-50-tallet ønsker å bruke begrepet "skolt", som hadde vært og fortsatt var vanlige som ble brukt av lokalbefolkningen i Sør-Varanger.

Begrepet "skolt" eller "koltta" er også det vanligste som fortsatt brukes om skoltene i Finland. For å belyse den historiske forvirringen og bruken av de ulike begrepene om skoltene, vil jeg bruke sitater fra forskere og personer som viser hvordan "tilstandene" har vært. Begynner med noen sitater fra et hefte "Østsamene i Neiden", skrevet av Rolf Enbusk. Han var ny utdannet jordskiftedommer og kom i heftet med mye kritikk av de tidligere doms-

avsigelsene, utgitt etter hans død. Enbusk var kritisk til disse domsavsigelsene, som ifølge han alltid hadde gått i disfavør av skoltene. Enbusk mente at betegnelsen skolt, skoltesame, skoltelapp, russefinn og Neidenfinn ofte ble forvekslet i de forskjellige domsavsigelsene. De forannevnte betegnelser er blandet sammen med betegnelsen finn, med betydningen kven.

Enbusk skrev at man ofte har ment skolt, men har skrevet finn. Disse blandingene av betegnelser har senere skapt komplikasjoner. Noen har tolket finn som finnlender, mens andre har tolket det som skolt. Enbusk mente at av den grunn var det oppstått mange feil på grunn av misforståelser ved flere domsavsigelser. Enbusk trekker frem et eksempel fra 1930-dommen som viser hvordan begrepene er blandet og kan misforstås (Enbusk 1984, s.20), sitat:

> "Først sies det klart at Neidenfinnene har visse særretter, og et annet sted sies det at Neidenskoltene ikke har noen særretter".

I Samerettsutredningen brukes begrepet ”østsame” som det vanligste om skoltene, og i kapittel 7, side 340, andre avsnitt står det, sitat:

> ” I Finland[1] benyttes det konsekvent betegnelsen koltta (skolt) om østsamene”.

Denne betegnelsen har også vært konsekvent brukt om skoltene i Neiden frem til 1960-tallet. En rekke forfattere og forskere som før ”den samiske bevegelsen” skrev om skoltene, brukte alltid betegnelsen skolt eller skoltesame. Navnet "skolt" har en lang tradisjon, og det har vært et begrep i en historisk sammenheng. Skoltene, skoltesamene eller østsamene ble fra tidlig på 1800-tallet kalt for "skolter". Periodevis har begrepet hatt et negativt stigma. Så langt tilbake som jeg kan erindre ble vi som var bosatt i Skoltebyen alltid bare kalt for skolter.

"Skoltefossen", "Skoltemælen" og "Skoltebyen" er tydelige symboler som viser at ordet "skolt" i århundrer har vært et begrep i Neiden. Det finnes ikke et historisk sted i Neiden med henvisning til skoltekulturen, der ordet same eller østsame forekommer.

Men i eldre dansk-norske kilder finnes det utallige betegnelser på skoltene som har skapt forvirring. "Vildlapper", "østenhavs finner", "ryske finner", "russelapper", "fælleslapper" er noen eksempler.

Fra begynnelsen av 1800-tallet kom også begrepene "skoltelapper", "skoltefinner" og senere kom begrepet "skolt", som etter hvert ble enerådende helt frem til 1960-tallet.

Betegnelsen skolt har til tider vært brukt som et skjellsord, og gitt skoltene en mindre-verdighetsfølelse. Selve ordet har fått flere tolkninger. Blant annet tolket som skalle, noe de færreste av skoltene likte, selv om noen av skoltene også kunne være skallete.

Fra begynnelsen av 1960-årene ble begrepet østsame gradvis innført av den samiske bevegelsen i Norge. Denne nye begrepsendringen etter 60-tallet førte til at de fleste av skoltene som bodde utenfor Skoltebyen gikk over til å bruke begrepet ”østsame” om seg selv, i stedet for skolt. Dette fordi begrepet østsame hadde en høyere status en begrepet skolt, som da hadde et negativt stigma.

Skoltene har i mange år blitt usynliggjort i Norge, nettopp på grunn av at de har blitt kalt for "samene på Kola", "østsamene", eller "Neidensamene".

Denne begrepsforvirringen har etter min oppfatning ført til en usynliggjøring av kulturen og ført til at de fleste i Norge ikke ser noen forskjell mellom samekulturen og skoltekulturen.

Flere kjente forskere har skrevet at skoltene er en særegen etnisk minoritet. I denne sammenheng vil jeg her trekke frem sitater fra to forskere, Astri Andresen og Einar Niemi.
I boka "Sii'daen som forsvant" skriver Astri Andreseni, sitat:

> "Skoltene utgjorde en særskilt del av det samiske folket; de hadde blant annet et eget språk, et eget geografisk område, og religionen var greskortodoks. De kaller seg selv nuortelazzak (folk fra øst), også omtalt som skolter eller skoltesamer".

I Aftenposten av 24.mai 1993 sier Einar Niemi, sitat:

"Skoltesamene, eller østsamene, er på flere måter en unik minoritet. ...Det som har skjedd med den østsamiske minoritet er egentlig trist. .... Men det kreves tilrettelegging, og her er skoltesamene uenige".

Historien viser de ulike betegnelser på skoltene, men fra begynnelsen av 1800-tallet og frem til 1960-tallet var betegnelsen "skolt" et begrep som var brukt i over 150 år. Etter min oppfatning har ingen annen av begrepene brukt i en så sammenhengende periode, og begrepet er fortsatt det vanligste om de finske skoltene.

Også i det meste av den nyere forskningen og i Samerettsutredningen er begrepet østsame vært det vanligste begrepet. Undertegnede som er oppvokst i Skoltebyen har under sin oppvekst alltid blitt kalt for en ”skolt”, og vil derfor bruke begrepet skolt/ skolter eller skoltesame istedenfor ”østsame”.

Fra like etter 2. verdenskrig og utover hadde vår familie hyppige besøk av skoltene fra Sevettijärvi[2]. De ble også kalt for skolter, både av oss og av befolkningen forøvrig i Neiden. En hel rekke forfattere og forskere som før "den samiske bevegelsen" skrev om skoltene, brukte alltid bare betegnelsen "skolt" eller "skoltesame".

Begrepet "østsame" er av nyere dato som noen forskere har begynt å bruke om skoltene, og det er en forvrengning av skoltenes eget begrep om seg selv, nuortalazzak, "folk østfra". Som man ser har det gjennom tidene blitt gitt forskjellige forklaringer på hvor begrepet ”skolt” kommer fra, men min egen teori er at begrepet kan være en beskrivelse på at de kommer fra Kola. På finske sier man ”koltta” om skolter, og undertegnede tror at begrepet kan ha betydning at skoltene kommer fra Kola. Tilsvarende eksempler kan være at nordmenn kommer fra Norge, svensker fra Sverige osv. Den teorien kan være like god som andre har lansert tidligere om hva begrepet ”skolt” egentlig betyr.

Skoltene har i mange år blitt usynliggjort i Norge, nettopp på grunn av at skoltene har blitt kalt for samene på Kola eller Neidensamene. Som flere forskere tidligere har beskrevet, så er skoltene en særegen minoritetsgruppe.

Oppveksten og pregingen fra Skoltebyen har gitt ”meg” en identitet som ”skolt”. Det er derfor helt vesentlig for meg at dette begrepet brukes for å synliggjøre skoltekulturen i det samiske kulturlandskapet. Undertegnedes **identitet** er som "**skolt**" og ikke som same.

Skoltekulturen er spesiell og har i mange blitt usynliggjort i samekulturen, og det har vært ødeleggende for kulturen.

Undertegnede ble på slutten av 1980-tallet engasjert i arbeidet med å revitalisere skoltekulturen i Neiden. Dette engasjement ble initiert av at mine foreldre holdt på å bli tvangsflyttet fra Skoltebyen, fordi Statens vegvesen hadde planer om å bygge ny riksvei tvers gjennom boligen deres.

Min far døde i 1981 og min mor fikk ikke adgang til å bygge ny bolig på egen eiendom, men måtte flytte fra Skoltebyen. Det var denne handlingen som startet undertegnedes engasjement og kamplyst mot et system som fortsatte med å undertrykke en liten minoritet.

I 1996 ble det i et de første innledende møtene som gjaldt fredningen av Skoltebyen kom man til en felles forståelse og enighet mellom Sametinget[3] og foreningene ”Østsamene i Neiden” og ”Skoltene i Norge”. Denne enigheten og forståelsen gikk ut på at Sametinget kun skulle opptre som en støttespiller og en pådriver for å få realisert et museums-/ kultursenter for skoltene i Neiden. Videre ble det enighet om at det skulle være en tett forbindelse mellom fredningen av Skoltebyen og oppbyggingen at et fremtidig kultursenter-/ musumsbygg. Dette var viktig i og med revitaliseringen av skoltekulturen skulle være det sentrale, også i fredningen av Skoltebyen. Dette var helt avgjørende, fordi kultursenteret skulle stå sentralt i

[2] Folket ved Svanesjøen - Reidar Hirsti

[3] Daværende Sametingspresident Ole Henrik Magga og daværende leder i Samisk Kulturminneråd, Kirsti Biti Johansen.

arbeidet med revitaliseringen av kulturen. Utvikling av et næringsgrunnlag for kulturen er helt avgjærende, dersom det i det hele kan kalles en kulturell revitalisering.

Dette anlegget skulle videre utvikles til å bli et nasjonalt kultursenter- og museum for skoltene i hele Barentsregionen.

Alle stillingene inklusive administrasjonen skulle skoltene/ skoltesamene selv bekle, idet anlegget skulle være et uavhengig og selvstendig skoltesamisk anliggende. Imidlertid var det enighet om at i startfasen kunne det faglige ha en viss tilknytning til Varanger Samiske museum. I den fasen ble det aldri nevnt at dagens Østsamisk
Museum skulle legges under De Samiske Samlinger, noe den ble av økonomiske årsaker.

Det var i denne atmosfæren at det ble enighet om å utvikle et prosjektkonsept som senere ble til prosjekt "Utvikling av østsamisk museumskompetanse". Kulturtilhørighet sto helt sentralt for å kunne søke på prosjektstillingen. Fra personer som sto helt sentral i administrasjonene av Samisk kulturminneråd ble det i denne fasen ved flere anledninger antydet[4] at den som ble tilsatt i prosjektet, senere skulle bli administrativ leder for det fremtidige skoltekultursenter- og museum i Neiden. Denne forståelsen fikk undertegnede tilbakemelding på senere under hospiteringstiden, både Tromsø Museum[5] og fra Samisk kulturminneråd. Imidlertid har Sametinget senere endret på premissene og tatt fullstendig styring på utviklingen i Neiden, blant annet pekt dette ut til Samenes Tusenårssted.

I ettertid ser undertegnede at Sametinget har hatt en strategi med denne handlingen, idet dette kultursenter-/ museum som i utgangspunktet skulle være et rent skoltekultursenter- og museumsanlegg også har fått en sterkere samisk profil.

Først noen stikkord om utviklingen i Skoltebyen:

1. Skoltebyen har vært båndlagt av kommunen fra 1950-tallet og utover.
2. Ingen skolter fikk tilmålt tilleggsjord.
3. Skoltebyen ble fra 70-tallet senere sterkere båndlagt. Dette hindret en modernisering av campingplassen til Frans Hallonen. Konsekvensen av det ble at anlegget forfalt.
4. Fra 1980-tallet var det ikke mulig for skoltene å etablere seg i eget område.
5. Jogars hus ble midlertidig fredet på 70-tallet, og familien fikk ikke foreta noe for å restaurere bygget. Undertegnede hadde tenkt å bruke huset som hytte, men Riksantikvaren hadde fredet bygget foreløpig. Arkitekt Borgen var senere og laget noen skisser av bygget. Hensikten var å restaurere til opprinnelig bygg. Bygningen har forfalt mye etter den tid, og restaurering av bygningen i dag blir derfor omfattende og dyrt.

Undertegnedes engasjement og museums-/ tunplaner i Neiden:

1. Undertegnedes kulturengasjement startet da undertegnede skulle utvikle et eget prosjekt på slutten av 1980-tallet, men vanskelighetene sto i kø.
2. Tok kontakt med Sametingspresident O. H. Magga - fikk ingen støtte fra Sametinget.
3. Sør-Varanger kommune hadde tidlig på 60-tallet planer om å etablere et tun i området. Sigvald Normann Hansen var en av de viktigste initiativtakere for prosjektet.
4. Imidlertid ble planarbeidet hindret av ulike årsaker, som blant annet tomtestriden rundt kapellet fra slutten av 1960-tallet. Denne striden ble løst ved et makeskifte på begynnelsen av 1980-tallet.
5. Senere på 1980-tallet fortsatte kommunen med et prosjekt "Østsamisk museumsanlegg i Neiden. Leder var Roy Olsen

[4] Audhild Schanche nevnte dette ved flere anledninger, som oftest til undertegnede under private samtaler
[5] Tjenestebevis fra 7. mai 1997.

6. Dette førte til at arkitektkontoret Borgen & Bing Lorentzen ble engasjert for å utarbeide et forprosjekt for museet som var blitt planlagt av prosjektgruppa.
7. På begynnelsen av 1990-tallet etablerte kommunen en ny prosjektgruppe som skulle stå for realiseringen av prosjektet. Blant annet ble min mor og min bror Arne valgt av kommunen som representanter for skoltene.

   Hvorfor ble akkurat de to valgt av kommunen kan man jo spørre seg om? Den gang var før foreningen navn ”Skolte-samene i Norge”. Siden ble det navneendring til ”Skoltene i Norge”.
8. Fordi kommunen ikke tok hensyn til foreningens eget valg av representanter til denne prosjektgruppen, trakk foreningen seg ut av prosjektet. Dette førte til at Østsamene ble trukket inn i prosjektet . Kfr. Brev fra kommunen til Østsamene i Neiden, datert 14.10.92.
9. I 1993 sendte foreningen ”Skoltene i Norge” et brev til kommunen og forlangte at denne prosjektgruppe skulle legges ned, fordi foreningene ”Østsamene i Neiden” ikke representerte verken flertallet av skoltene i Neiden eller flertallet av eiendoms-besitterne for Skoltebyen (brev datert 3.11.93).
10. Dette brevet kan være årsaken til at denne prosjektgruppa ble lagt ned? Kfr. for øvrig vedlagte rapport om tidligere museums-/ tunplaner i Neiden ….
11. I sakens anledning sendte foreningen ”Skoltesamene i Neiden” (Skoltene i Norge) brev med informasjon til Riksantikvaren samt undertegnedes hovedoppgave fra Finnmark distriktshøgskole, ”Sii’daen som ble glemt” samt utdrag fra ILO-konvensjon nr. 169 (Brev datert 16. mai 1994).
12. 26. mai 94 sendte foreningen et brev til Riksantikvaren om den videre planleggingen av og et protestbrev, datert 13.08.95 mot fredning av Skoltebyen.
13. 30. fredningen 10.95 sendte foreningen ”Skoltene i Norge” et brev til Sametinget, med premisser for fredningen av Skoltebyen, som ble godtatt og kommentert blant annet av Sametingspresident O. H. Magga ved senere møter.
14. 19.11.95 og 15.12.95 sendte foreningen ”Skoltene i Norge” orientering om Norges minst kjente og glemte minoritet til flere departementer (ministre) samt et brev til kulturminister Kleveland, brev datert 19.11.99.
15. Foreningen sendte et brev (datert 4.12.95) til Sametingspresident O. H. Magga, som svar på Sametingspresidentens svar på premisser til fredning.

Den positive utviklingen og at Sametinget anerkjente premissene for fredningen førte til at undertegnede som leder i foreningen ”Skoltene i Norge” ble med i gruppen som arbeidet med premissene for fredningen av Skoltebyen. Forutsetningen for foreningens og undertegnedes deltakelse var at Sametinget fulgte premissene, noe som ble poengtert ved flere anledninger.

Denne prosessen førte senere til at prosjektet ”Utvikling av østsamisk museumskompetanse” også ble etablert. I brev fra Samisk kulturminneråd til Tromsø museum[6] står det, sitat: ”

Samisk kulturminneråd ser det som svært viktig at østsamene selv settes i stand til å ivareta sin historie og kulturarv, og at et aktivt østsamisk kulturvernarbeid ikke må ligge brakk inntil et museum lar seg realisere.”

Videre står det lengere nede, sitat:

” Østsamene selv er få, og er og har vært hårt presset. Et østsamisk museumsarbeid må involvere østsamene selv. For å muliggjøre dette er det nødvendig å bygg opp museumskompetanse blant dem, fortrinnsvis under faglig ledelse av en annen samisk kulturverninstitusjon. En modell for hvordan dette kan oppnås er at det opprettes en midlertidig stilling (1 år) for en museumsaspirant, som i forlengelse av opplæringen får ansvar for et dokumentasjonsprosjekt (1 år) knyttet til østsamisk historie.”

[6] Datert 13.03.96

Kfr. referat datert 29.01.96, særlig innledning av Audhild Schanche samt Samisk Kulturminneråds forespørsel til Tromsø museum, datert 13.03.96.

Ved alle møtene under hele fredningsprosessen ble det lagt vekt fra Sametingets side at det var skoltene som i første rekke styrte utviklingen, og at Sametinget bare skulle være en støttespiller og pådriver.

Kfr. også referat fra møtet mellom Samisk kulturråds arbeidsutvalg og skolteforeningene, datert 12.03.97 (spesielt tredje siste avsnitt). Kfr. også diverse brev og info sendt til Samisk kulturminnevern, datert 16.02.96, partigruppene i det norske Storting, datert 16.02.96 samt orientering til Sametingspresidenten om forannevnte brev, datert 18.02.96.

Utvikling etter kompetanseprosjektet:

Kfr. videre brev[7] til Samisk Kulturminneråd om bekreftelse på hva stillingen "Utvikling på østsamisk museumskompetanse" var ment som. Oppfattet at denne prosjektstillingen under hospitantperioden skulle føre til at undertegnede ble konservator.

1. Undertegnede kjenner til to personer, en ved Tromsø museum og en tilknyttet De Samisk Samlinger som har fått konservator kompetanse uten at de hadde den formelle utdannelsen, men fikk tittelen etter anbefaling og søknad.
2. Under hele prosjektperioden "Utvikling av østsamisk museumskompetanse" var undertegnede overbevist om og i den tro å bli leder for det fremtidige museum-/ kultursenter i Neiden. Det toårige kompetanseprosjektet sammen med det toårige kulturfagstudiet og cand. mag. graden skulle føre til en kompetanse heving.
3. Undertegnede etterlyser fortsatt etter avsluttet prosjektperiode "Utvikling av østsamisk museumskompetanse" noen vitnemål som viser en kompetanseheving innen museumsarbeidet. Heller ikke en dokumentmal med veiledning om hvordan gå frem for å søke om konservatorkompetanse[8].
4. Har pr dags dato ikke fått noen tilbakemelding eller oppfølging fra de som initierte "prosjektet". Fikk heller ingen form for oppfølging under prosjektperioden.
5. Bare for å nevne det ble undertegnede ved flere anledninger (egen presentasjon før møter) oppfordret av Audhild Schanche til fortelle om egen prosjektstilling og den fremtidige posisjonen ved det planlagte museet i Neiden.
6. Under middagen ved kulturseminaret september 97 fikk undertegnede sogar kjeft av forannevnte person for å ha søkt prosjektmidler fra Samisk Næringsråd i den hensikt å kjøpe Neidenfoss camping. Dette var uhørt mente hun, at undertegnede som fremtidig leder skulle engasjere seg privat i Neiden. Hun mente at undertegnede ikke kunne drive privat virksomhet[9], som leder i institusjonen i Neiden. Dette var fullstendig absurd, idet alle andre i Neiden skal kunne få dra nytte av en slik etablering, så kunne ikke undertegnede som tilhørte urbefolkningen få en slik mulighet.
7. Neste negative signal fikk undertegnede da den forespeilede museumsetableringen ble forskjøvet fra 1. januar 99 til ubestemt tid i 99. Fra Samisk Kulturminneråd ble det tidligere bedyret at etableringen av museet ville bli i januar eller senest i februar eller i begynnelsen av mars 99.
8. Utifra de siste opplysninger bestemte undertegnede seg for å flytte til Neiden med hele familien. Solgte ny bolig i Talvik med tap, men syntes det likevel var vært det når den nye muligheten i egen hjembygd ble tatt i betraktning. Angrer i dag på flyttingen.
9. Undertegnedes frue hadde en sikker jobb som kjøkkenleder ved Jansnes psykiatriske sykehjem. Undertegnede var heller ikke da så gammel, så det var fortsatt muligheter til å få jobb ved et av de private ingeniørkontorene på tettstedet Alta. Hadde forresten

[7] Datert 16. mars 1996 fra foreningen "Skoltene i Norge" ved undertegnede.
[8] Kfr. brev fra foreningen "Skoltene i Norge" , datert 16.03.96 til Samisk Kulturminneråd.
[9] Senere ble campingplassen solgt til et par sydfra som har flyttet til Neiden.

jobbet tidligere ved to av ingeniørkontorene på tettstedet. På forsommeren 1992 en kortere tid ved Nordnorsk byggekontroll i Alta. Fikk der tilbud om fast jobb, men valgte å ta det toårige kulturfagstudiet.

10. Etter gjennomført kulturfagstudie (1992-94) ble undertegnede Cand. mag.
I 1994-95 gjennomførte deltok undertegnede i et etableringsopplæringskurs med den hensikt å etablere eget firma, men gjennomførte først en praktisk kvalitetsleder-utdanningsstudie tilrettelagt av Det Norske Veritas og Bedriftskompetanse AS i Hammerfest. Etter disse kurs etablerte undertegnede et privat firma "Finnmark Boligkompetanse", som var rettet mot det private boligmarkedet.
Undertegnede var faktisk den første som oppdaget dette behovet, og hadde begynt å få noen oppdrag. Noe senere etter at undertegnede sluttet satte husbanken et krav om at husbyggerne skulle ansette en nøytral ansvarshavende med tilfredstillende kvalifikasjoner, noe undertegnede hadde fra en lang yrkeskarriere med prosjektering og byggeledelse av blant annet trehus. Men fordi Audhild Schanche som daværende leder ved samisk kulturminneråd oppfordret undertegnede til å søke på prosjektet "Østsamisk museumskompetanse", for å bli leder for et fremtidig kultur- og museumsanlegg i Neiden. Dette skulle være et senter for å formidle og dokumentere skoltekulturen i regionen. I det perspektivet følte undertegnede at det var en plikt å stille opp for å ivareta sin egen kultur og søkte på denne stillingen (tilsatt av Tromsø museum i 1996).
11. Frem til i sommer har det gått greit. Etter den tid har styret ved De Samiske Samlinger og Sametinget tatt fullstendig kontroll over utviklingen i Neiden. Ingen av de tidligere premisser eller løfter er opprettholdt for hvem som skal stå for administrasjonen av museet i Neiden. Etter undertegnedes mening er det skoltene selv som skal legge alle strategier for utviklingen, og ikke Sametinget som i dag.
12. Det var under hele den forutgående prosessen en forutsetning at det var skoltene selv som skulle besette stillingene og styre utviklingen i Neiden. Sametinget skulle kun være en støttespiller for å hjelpe til, særlig i startfasen.
13. Dette kommer også frem i rapporten om tidligere museumsplaner. Kfr. organisasjons- og styringsmodell på sidene 8 og 9. Dette er beskrevet i sluttrapporten av 1995.
I samme rapport er det beskrevet at museumsbestyreren i etableringsfasen var tenkt som konservator med kulturhistorisk kompetanse. Regnet med at det toårige kulturfag-studiet (høgskolekandidat i kulturfag) og det toårige kompetanseutviklingsprosjektet ville gi undertegnede den nødvendige kompetansen i henhold til sluttrapporten av 95. Henviser i denne sammenheng til brev datert 15.03.96 sendt av foreningen "Skoltene i Norge" ved undertegnede til Samisk kulturminneråd.
14. I sluttrapporten av 95, side 26, 3 avsnitt, sitat: "*Det skulle være et overordnet prinsipp at skoltene/ østsamene som kulturbærere skulle ha en reel innflytelse og medbestemmelse angående ivaretakelse, fremstilling og utvikling av egen kultur".*
Også før fredningsarbeidet ble igangsatt ble det enighet om at skoltenes premisser skulle følges, men i dag er det Sametinget som legger premissene for hele utviklingen.
15. Særlig er dette viktig når det gjelder hvilke strategier som skal legges til grunn i arbeidet. I dag er det avdelingslederen som har ansvaret for strategileggingen, og vedkommende følger Sametingets politikk og grunnholdninger. Dette innebærer blant annet at det blir de Samiske Samlinger som legger alle føringer i arbeidet, også i den kulturelle delen.
16. Undertegnede føler seg lurt og urettsmessig behandlet av de samiske organer. Har en følelse av at det hele har vært iscenesatt bare for å få gjennomført fredningen av Skoltebyen i Neiden.

17. Vurderer å innhente juridisk bistand for å avklare muligheter for å saksøke Sametinget om erstatning for denne prosjekttiden og for tapte muligheter i fremtiden. Det blir vanskelig for undertegnede å kunne gå tilbake i en jobb som helt og holdent styres og administreres etter Sametingets prinsipper.
Undertegnede mener at det er umenneskelig av Sametingssystemet å tvinge mennesker til å arbeide mot egne prinsipper og overbevisninger.

Kulturelt demokrati og statlig forvaltningsansvar

"Kulturelt demokrati" bygges på en erkjennelse av at alle grupper i et samfunn skal ha like muligheter til å ta vare på, utvikle og videreføre egne verdier på egne premisser.

Siden grensesettingen i 1826 har de norske myndigheter verken anerkjent eller innrømmet at skoltene i Norge er en minoritetsgruppe og områdets urbefolkning. Skoltene har derfor heller ikke i denne perioden fått noen muligheter for å bevare, videreføre eller ivareta noen av sine særegne kulturtradisjoner eller verdier. Tvert imot har de statlige myndigheter gjort sitt ytterste til at skoltene ble fornorsket. I de siste årene ser det ut som de norske myndigheter har gitt Sametinget forvaltningsansvar over skoltenes videre skjebne. Skoltene i Norge er en liten gruppe, men skoltene som en befolkningsgruppe i Norge, Finland og Russland er likevel på noen tusen mennesker.

Den norske stat har ratifisert ILO-konvensjon nr 169 som gjelder urbefolkningens rettigheter, og det forplikter Norge. Det er derfor et krav at den norske regjering og Storting tar sitt ansvar på alvor og gir skoltene i Norge den behandlingen og støtte de har krav på etter denne konvensjonen. Skoltene er en UNIK minoritet, selv om gruppen er liten og splittet.

Denne splittelsen må de norske forvaltningsmyndighetene bære et hovedansvar for. Den årelange fornorskningspolitikken og de umenneskelige forhold som de norske skoltene har måtte leve under til lenge etter siste krig har ført til store lidelser og tap for de av skoltene, som ble født før og like etter krigen. Skoltene ble i denne perioden diskriminert på alle måter og flere lider fortsatt av psykiske problemer som konsekvens av denne prosessen.

Den tidligere lokale og myndighetenes diskriminering og forskjellsbehandling av skoltene burde også gi **skoltene** på like linje med samene et grunnlag for å søke billighetserstatning fra den norske stat.

Etter undertegnedes mening fortsetter denne undertrykkingstrenden ved at skoltenes siste kjerneområde skal fredes. Skoltene har med dette mistet sine vanlig norske statsborgerligere rettigheter og ansett som ikke eksisterende. Denne utviklingen viser at de statlige forvaltningsmyndigheter fortsatt bryter de konvensjoner de selv har ratifisert, nemlig ILO-konvensjon nr. 169. Dette er en alvorlig sak som undertegnede vil vurdere å ta opp med menneskerettighetsdomstolen i Haag. Denne handlingen er også svært urettferdig for de av skoltene som i alle år har kjempet for sine rettigheter, for å utvikle egne muligheter på egne private eiendommer på lik linje med den øvrige befolkningen i Neiden. Skoltene er i dag gjort rettsløse i eget samfunn.

Etterkommerne av innvandrende som en gang i forrige århundre koloniserte Neidendalen sitter i dag trykt på sine eiendommer, mens skoltene **nok engang** må gi tapt for statens og Sametingets iver etter å skape en revitalisering som i virkeligheten vil bryte ned hele skolte-kulturen og skoltens identitet.

Er det kanskje ikke en slik holdning som alltid har rådd når majoritetskulturen lager regler for sitt samfunn. Eksempler under koloniseringen er mange, og særlig har misjonærenes arbeide om å redde menneskene til Gud ført at kulturer og familier er gått i oppløsning.

Skoltene har aldri siden grensesettingen i 1826 fått være herre i sitt eget hus, og i den siste tiden er det Sametinget som har overtatt statens tidligere formynderrolle.

Skoltebyen er skoltenes siste område i hele det store landskapsområdet som strekte seg fra Sør-Varanger i vest til langt inn på Kola i øst. Det finnes i dag kun noen familier blant skoltene som fortsatt kjemper for å bevare sin kulturelle identitet, som bør være en

menneskerettighet. Blant annet retten til egen-definering i henhold til **artikkel 1** i ILO-konvensjon nr. 169.

Denne retten prøver det norske Sameting å ta fra skoltene, idet de til stadighet unnlater å bruke begrepet "skolt" om skoltene, men til hele tiden bruker begrepet "østsame" for å usynliggjøre og assimilere skoltene inn i samekulturen.

Sametinget har i dag statens velsignelse på at denne utryddelsen av skoltekulturen kan skje, selv om det i dag finnes en dokumentasjon[10] som beskriver skoltenes kultur og historie og de rettighetstap skoltene har blitt påført siden grensesettingen i 1826.

Dersom staten ikke er klar eller har forstått konsekvensene av denne prosessen, bør de straks iverksette tiltak for å stanse denne negative utviklingen og ordne opp i forholdene. Staten må snarest komme i en dialog med skoltene for å finne en løsning som blir til fordel for skoltene som enkeltindivider og urbefolkning i henhold til forannevnte konvensjon.

I så henseende kan den norske stat bidra til at det snarest bygges et nasjonalt kultursenter-/ museum for skoltene i Neiden. Etableringen av dette må gjøres slik at skoltene selv skal stå for utviklingen og administrasjonen av anlegget. Dette blir helt avgjørende for om skoltene i det hele skal kunne bli gitt muligheter til en reetablering og for å kunne ivareta, utforme, styrke og synliggjøre sin kultur og identitet på egne premisser. Dersom skoltekulturen ikke blir gitt disse mulighetene, så finnes det intet kulturelt demokrati i vårt samfunn. Det er da fortsatt makten som rår. I dag er en utvikling av et slikt museum-/ kultursenter på gang etter Sametingets premisser, noe som ikke er i henhold til den tidligere nevnte ILO-konvensjon.

Skal kulturverntanken som Marc Maure beskriver bygge på en erkjennelse av et "kulturelt demokrati" bør hele prosessen dreies i en retning som faller sammen med ovenstående premisser og tidligere utredninger.

Er kulturvern en støtte for urbefolkningen?

Ifølge litteraturen har det ideologiske grunnlaget for (kultur-)vernetanken to forskjellige utgangspunkt. Nemlig et miljø tankegang som er knyttet til tankegang om identitet, kontinuitet og tilhørighet, og en vernetanke som er basert på en "vitenskapelig" ideologi med historiske kilder og arkitektur- og kunsthistoriske innfallsvinkler.

Ifølge Marc Maure kan museene sees som et instrument som et samfunn bruker i en identifikasjonsprosess. Ved hjelp av sine museer kan et samfunn bli bevisst, finne, skape, tydeliggjøre, opprettholde og / eller markere sin identitet. Det betyr også at ved hjelp av museene kan de samme skillelinjene mellom same- og skoltekulturen utydeliggjøres noe som vil bidra til å bryte ned den svakeste parts kulturssymboler og identitet.

Hva menes med kulturvern i vårt land? Kulturverntanken endrer seg med tida og kan sees på som en **prosess i tiden**. Hvem er det som legger premissene for den prosessen? Jo, det er som regel majoritetskulturene. Når det gjelder fredningen av Skoltebyen er det en norsk og en samisk **ELITE** som bestemmer utviklingen og hva som er kulturvern.

Vernebestemmelsene blir påtvunget urbefolkningen av denne "eliten". Konsekvensene blir en katastrofal utvikling som fører til at skoltekulturen mister sin egen kulturelle identitet. Dette fører til at skoltene som i mange år har kjempet for å overleve som en kultur blir borte i Norge, fordi skoltene heretter kan få en ny identitet som **østsame**. Dette må da være et alvorlig overgrep mot skoltebefolkningen, når også identiteten skal bestemmes av andre.

Har utviklingen vært og er den i dag i samsvar med folkeretten og til skoltenes fordel? Undertegnede mener at denne utviklingen i hovedtrekk har vært og er i disfavør av

[10] NOU 1998:4, kapittel 7 Østsamene i Neiden

skolteminoriteten. I forrige århundre og under fornorskningstiden var assimilering av minoriteter i storsamfunnet en vanlig politikk.

Men at Sametinget har overtatt storsamfunnets rolle i samme stil for å usynliggjøre og umyndiggjøre skoltene var kanskje noe overraskende!

Kultursenter- og museumsbygg må etableres i.h.h.t etterfølgende kriterier:

1. Må etableres i en skoltesamisk kontekst.
2. At senteret blir et nasjonalt skoltesamisk/ østsamisk kultursenter og museum.
3. Senterets hovedfunksjon blir å gjenreise den skoltekulturen i Norge. Dette gjennom å utvikle, formidle og dokumentere skoltenes særpregede kultur, samfunn og historie på skoltenes premisser. Dette må utvikles i et tett samarbeide med skoltene i Finland og Russland.
4. Senteret må bli en "kilde"[11] til inspirasjon og et identitetsskapende, forskningsmessig, kulturelt- og religiøst møtested for skoltene i Norge, Finland og Russland.
5. Senteret skal fungere som et kulturhus for skoltene/ østsamene i Norge, Finland og Russland (samarbeidsavtale er undertegnet). Institusjonens internasjonale tilsnitt og funksjon tilsier at man bør vurdere og etablere en stilling for en russisk og for en finsk skolt. Lederstillingen ved institusjonen bør rulleres mellom skoltene fra de ulike land, men i etableringsfasen bør personen være fra vertslandet og med tilknytingen til Skoltebyen. Dette er særdeles viktig for å kunne ivareta og fremme skoltenes identitet og kultur i Norge. Men særlig viktig blir det når institusjonen blir et viktig senter for en kulturell revitalisering i hele Barentsregionen.
6. Senteret skal være en katalysator som skal redde en truet kultur, som ligger nede. Strakstiltak er nødvendige, fordi det fortsatt eksisterer idealisme og viktige kulturbærere som har kulturell kapital, og som ønsker å arbeide for å revitalisere kulturen.
7. På grunn av Neidens historie og dagens befolkning bør det flerkulturelle aspektet også trekkes inn i noen grad. Blant annet ved utstillinger og i det kulturelle aspektet og ved å kunne holde felles arrangementer.
8. Kultursenteret bør også bli en viktig motor i skoltens felles næringsutvikling og bør kunne bli sentral i å utvikle aktiviteter, koordinere og markedsføre bygdas særpreg i en kulturell markedssatsning. Egen inntjening må være et vesentlig poeng i denne etableringen.

Dagens utvikling av museet i Neiden er ikke i henhold til ovenstående premisser og heller ikke i henhold til sluttrapporten av 1995 "prosjekt Østsamisk museumsanlegg i Neiden".

Tar derfor nedenfor[12] med noen punkter fra sluttrapporten av 1995 for å vise de synspunkter prosjektgruppen for denne utredningen hadde for den fremtidige utviklingen og hvem som skulle være ledende i utformingen av det planlagte museet i Neiden.

Forvaltningsansvar og forvrenging av identitet

Undertegnede har under hele hospiteringsperioden[13] vurdert og tenkt på hva det fremtidige museet og kultursenter bør bestå av. Videre at fredningen av Skoltebyen og oppbyggingen av et kultursenter-/ museumsbygg er tett knyttet til hverandre. Det er på denne bakgrunn at undertegnede i det hele kunne akseptere at Skoltebyen skulle fredes. Men denne fredningsprosessen har i senere tid vist seg i gå i disfavør for skoltenes egne utviklingsmuligheter i sitt kjerneområde. Dette går frem i fredningsplanen for Skoltebyen fra Riksantikvaren, idet

[11] KÄIVV = Ordet betyr kilde på skoltesamisk, og begrepet kilde har en bredere positiv betydning på russisk.
[12] Kfr overskriften "Tidligere vurderinger og museumsplaner".
[13] 2-årig hospiteringstid ved ulike museer i prosjektperioden "Utvikling av østsamisk museumskompetanse"

skoltene som eier eiendommene blir umyndiggjort og forvaltningsansvaret for eiendommene er blitt overført Samisk Kulturminneråd.

Skoltene har før grensesettingen og koloniseringen i århundrer, årtusener bodd langs hele Neidens elvedal. Koloniseringen av Neidendalen skapte en utrygg situasjon for skoltene som bodde utenfor Skoltebyen.

Da koloniseringen av området tok til på alvor på 1800-tallet økte frykten for egen sikkerhet, og det førte til at de av skoltene som bodde langs elvedalen utenfor Skoltebyen enten flyttet til Skoltebyen eller flyttet til andre sii'daområder. Grensesettingen og frykten for skolte familienes sikkerhet førte til at flere familier flyttet før hundreårsskiftet fra Neiden.

Undertegnede har selv opplevd hvor vanskelig det har vært å tilhøre skolteminoriteten, og følt på kroppen hvordan myndigheten til tider har skapt vanskeligheter for å etablere et levedyktig næringsgrunnlag. I løpet av de siste 30-år har skoltene i Neiden blitt tvunget til å forlate sine eiendommer på grunn av trusselen om ekspropriasjon og byggestopp.

Skoltene som i historisk tid har hatt alle rettigheter til land og vann i Sør-Varanger og på Kola, og har i dag mistet alle rettigheter og blitt umyndiggjort av de samme myndigheter med Sametingets velsignelse.

Hvilken konsekvens kan denne fredningsprosessen få for skoltekulturen, og hvem står som pådriver av den nåværende utviklingen? Undertegnede mener at denne prosessen er iversksatt av Sametinget for å usynliggjøre skoltekulturen. Samtidig skal prosessen få i gang en prosess for å reetablere en ny **østsamisk identitet** i Neiden. Dette er i høy grad et overgrep fra Sametingets side, dersom dette er hensikten og blir gjennomført. Noen østsamisk identitet i tilknytning til Skoltebyen har aldri eksistert. Dersom denne prosessen fortsetter på Sametingets premisser, er det et alvorlig overgrep fra Sametingets side som strider imot ILO-konvensjon nr 169s prinsipper og FNs menneskerettighets artikkel nr. 27.

Denne prosessen med å usynliggjøre skoltekulturen på Kola har Sametinget og de samiske organisasjonene stått for fra første halvdel av 1960-tallet. Undertegnede har selv videofilm fra 1960-tallet, der skoltene på Kola kalles for skoltesamene på Kola. Senere har skolte begrepet blitt borte, og i dag heter det samene på Kola. Disse begrepsendringene er lett å dokumentere, idet det bare er å se på de rapportene som Johs Kalvemo og andre samiske reportere har laget opp gjennom årene fra Kolaområdet.

Fra slutten av 1980-tallet har undertegnede vært engasjert i arbeidet for å revitalisere og synliggjøre skoltekulturen i Norge. Blant annet påkostet et toårig kulturfagstudie og senere deltatt i et toårig prosjekt for "Utvikling av skolte-/ østsamisk museumskompetanse og kulturell dokumentasjon".

I sluttrapporten for prosjekt "Østsamisk museumsanlegg i Neiden" ble det foreslått å søke museets status som knutepunktinstitusjon. Videre ble det foreslått at museet skulle legges inn under De Samiske Samlinger i Karasjok. Østsamisk museum skulle etableres et nært samarbeid med de samiske- og de øvrige museene, lokalt og på regionalt plan.

Sør-Varanger kommune ble der foreslått som eier og driftsansvarlig for Østsamisk museum[14], men museet skulle driftsmessig være en egen enhet og med eget styre.

Styret for det planlagte museet skulle ifølge rapporten bestå av:

4 representanter fra skoltene/ østsamene i Neiden
1 representant fra Samisk museumslag eller fra De Samiske Samlinger
1 representant fra Sør-Varanger kommune
1 representant fra staten/ fylkeskommunen

I etableringsfasen ble det foreslått følgende faste stillinger ifølge rapporten:

1 konservator/ museumsbestyrer

[14] Kfr. Pkt. 5.5 i sluttrapporten, side 25 og 26.

1 formidler
1 sekretær
1 fagarbeider

Konservator og formidler ble foreslått med kulturhistorisk kompetanse. Det ble i denne fasen ikke foreslått stillinger med hovedfag. Så kan man stille spørsmålet om hvorfor Sametinget ansatte en person uten kulturtilhørighet som leder ved avdelingen i Neiden.

En same ble ikke foreslått ansatt som leder i Neiden, men en person uten samisk tilknytning er et interessant spørsmål. Undertegnede kan med sikkerhet slå fast at en ansettelse som leder uten samisk bakgrunn ville være ganske umulig ved de andre samiske museene i landet. I så fall må ansettelseskriteriene om samisk språk og kulturkunnskap tas ut fra stillingshjemlene.

Sametingets maktarroganse og ansettelsespolitikk

Hvorfor ble så lederen i Neiden valgt med hovedfag, når ingen ved samens nasjonale hovedmuseum i Karasjok, De Samisk Samlinger, har hovedfag. Undertegnede har fulgt med i Sametingets generelle stillingspolitikk ved ansettelser. Det finnes i dag ingen ledende stilling i samisk museumsverden, der en ikke-same har stillingen. De fleste mindre distriktsmuseene har lederen fra sitt område. Som meg bekjent er det kun samer som innehar lederstillingene ved de samiske museene rundt om i Norge. Som regel er det alltid satt særegne krav ved utformingen av stillingsannonsene som begrenser andre enn samer å søke på stillingene. Derfor er det spesielt underlig at De Samiske Samlinger og dets styre har valgt å fravike denne sedvanen!

Undertegnede forutsetter at dette vil gjenspeile seg i de generelle stillingsannonsetekstene som samiske museer og Sametingets organer vil bruke i fremtiden, når disse skal lyse ut ledige stillinger. Forutsetter at både nordmenn og andre utlendinger heretter kan søke på disse stillingene. Hvis dette ikke skjer i praksis, så viser dette til fulle at Sametinget har initiert en prosess for å sette en brysom person ut av en posisjon, som i flere år har gått og kritisert Sametinget forsøk på å usynliggjøre skoltekulturen i Barentsregionen. Dette finnes heller ingen historiske belegg for at samene har hatt noen form for forvaltningsansvar over skoltene.

Skoltene har aldri tidligere i historien blitt styrt av de norske samene, og skal heller ikke bli det i fortsetningen. Skoltene har brukt sine sii'daområder fra uminnelige tider, og de kunne bestemme hvordan ressursene skulle brukes. En viktig regel i forhold til omverdenen var at bare sii'daens medlemmer hadde rett til å bo i sii'daen og bruke ressursene der. "Norrâz" skulle påse at omverdenen etterlevde dette. Frem til 1826 før grensen ble fastlagt mellom Russland/ Finland og Norge/Sverige var skoltebefolkningen fortsatt en samlet enhet og fortsatt var det "Norrâz" som sto for forvaltningen av skoltenes landområder.

Skolteforeningene deltok tidligere sammen med Samisk kulturminneråd i arbeidet med fredningen av Skolebyen. Skoltene har aldri anerkjent Sametinget som forvalter av egen kultur. Denne retten har skoltene selv i henhold til ILO-konvensjon nr. 169.

I den senere tid har det kommet utsagn fra Samisk hold som har synliggjort at det er nettopp forvaltningsansvaret over de skoltesamiske områdene Sametinget ønsker kontroll over. Blant annet i forbindelse med et mulig gullfunn i Pasvik har Sametingspresidenten kommet med utsagn som kan tolkes i den retning.

Undertegnede har en forståelse av at Sametinget hele tiden arbeider for å sikre egne interesser, og bryr seg ikke om noe annet. Fra undertegnedes ståsted ser det ut som om Sametinget arbeider etter sosialdarwinistiske prinsipper, når det gjelder skoltene. Men hva gjør vel det om skoltene blir usynliggjort og gjort om til vanlige samer, dersom Sametinget får styrings- og forvaltningsretten over en liten skolteminoritet i Neiden. Her er det ikke bare snakk om kontroll over noen skoltesjeler, men at Sametinget i tillegg kan få ansvar og myndighet over de tidligere skoltenes områder i Sør-Varanger. Dette kan igjen føre til at Sametinget får større innflytelse både i Finland og Russland, så dette er etter undertegnedes mening en strategi fra Sametingets side. I så måte er det derfor svært viktig for Sametinget å ansette ledere som er lojale mot systemet.

Så tilbake til Sametingets stillingspolitikk. Denne politikken har blitt håndhevet strengt og vært et krav fra samisk hold at ledende stillinger av betydning for samisk kultur skulle besettes av samer. Det samme kriteriet må også gjelde for skoltekulturen.

Ofte har samisk språk vært et vesentlig kriterium, men som regel har det vært tillagt andre kriterier, som har gjort det umulig andre enn samer å søke på disse stillingene. Dette er i og for seg greit, men det holder ikke på greip når samene selv samtidig ser bort i fra disse prinsippene når styret for De Samiske Samlinger tilsatte en uten kulturtilhørighet som leder ved Østsamisk museum i Neiden.

Ifølge forannevnte rapport skulle Østsamisk museumsanlegg i Neiden ha som mål å styrke og bevisstgjøre øst-/ skoltesamisk identitet, noe som så langt har vært med motsatt fortegn.

Undertegnede mener at Sametingssystemet har misbrukt undertegnede i prosjektperioden "Utvikling av østsamisk museumskompetanse". Det har etter undertegnedes forståelse av prosjektstillingen vært en forutsetning av undertegnedes skulle tilsettes som leder ved det fremtidige museum-/ kultursenter i Neiden. Dette ble også underveis ved flere anledninger gitt signaler som styrket denne forståelsen.

Dersom undertegnede før prosjektstillingen ble utlyst hadde forstått at østsamisk museums-kompetanse bare gjaldt opplæring og ansettelse i en fagkonsulentstilling, så hadde undertegnede aldri søkt på denne prosjektstillingen.

Prosjektperioden varte i to år, fra høsten 96 og ut desember 98. Ved etableringen av østsamisk museum ble undertegnede midlertidig ansatt som fagkonsulent i juli 99.

Sametingets endring av premisser og undertegnedes ansettelsesforhold har etter hvert ført til en vanskelig om ikke umulig arbeidssituasjon.

Sametingets endring av premisser

De forutsetninger som ble lagt av prosjektgruppen i 1995 og de premisser man senere ble enige om under fredningsarbeidet har i dag blitt endret av Sametinget.

For undertegnede ser det ut som om at Sametinget i ettertid har korrigert premissene. Blant annet viser tilsettingen av leder ved "Østsamisk museum" i Neiden dette. Den nåværende lederen søkte ikke stillingen, men ble headhuntet av styret for Samiid Vourka-Davvirat/ De Samiske Samlinger. Hun ble med andre ord tilsatt uten søknad, og dermed sikret Sametingets profil for arbeidet som skulle utføres ved Østsamisk museum.

Undertegnede som tidligere hadde søkt og blitt tilsatt i prosjektet "Utvikling av østsamisk museumskompetanse", nettopp for å bli leder for den lokale institusjonen i Neiden, ble imidlertid tilsatt som fagkonsulent. Denne utviklingen var planlagt av Sametingssystemet slik at undertegnede ikke kunne fortsatte å skrive ubehagelig artikler om forskjellene mellom same- og skoltekulturen. En brysom person som Samtingssystemet ikke var særlig takknemlig for ble dermed satt ut av spill, fordi denne personen lojalt må følge sin arbeidsgivers retningslinjer. Det har undertegnede senere fått tilbakemelding på i forbindelse med en avisartikkel i Sør-Varanger Avis, da undertegnede kom med noen uttalelser om hvordan det fremtidige senteret skulle bygges opp. Dette var etter det undertegnede har forstått imot Sametingets planer. Det førte i ettertid til at undertegnede straks ble innkalt til et møte i Karasjok og fikk instruks om å ikke uttale noe offentlig, som gikk imot arbeidsgiveren.

Dette var fullstendig absurd, idet De Samiske Samlinger skulle bidra til en positiv utvikling og være støttestpiller i etableringen av et skoltesamisk museum i Neiden. Det har aldri vært en forutsetning at De Samiske Samlinger skulle være en premissleverandør i denne sammen-hengen. Sametinget har tidligere lovet å være en støttespiller for skoltene i å etablere sitt museumsbygg/ kultursenter, men har så langt vært den institusjonen som har lagt premissene for hele utviklingsprosessen. Dette er helt imot intensjonene skolteforeningene og Sametinget tidligere under fredningsprosessen ble enige om.

I disse dager ser man muligens et prosjekt, der den svenske giganten Telia prøver å overkjøre den lille Telenor ved uærlige metoder. Men når det er store verdier på spill er det alltid noen som ønsker å tjene på dette.

Undertegnede mener at Sametinget bruker tilsvarende metoder for å tilegne seg forvaltningsansvar over det tradisjonelle skoltiske sii'daområdet. Denne arbeidsformen og dagens utvikling er ikke til skoltenes fordel. Undertegnede kan derfor ikke arbeide i en institusjon, som ledes av Sametinget for å usynlig gjøre skolte kulturen.

Dersom denne nyetablerte institusjons målsetting skal være å gjenreise den skoltesamiske kulturen i Norge, så må dette foregå helt og holdent på skoltenes premisser. Hvis dette derimot blir gjennomført på Sametingets premisser, blir etableringen et tradisjonelt samisk anliggende og skoltenes særpregede kultur og identitet vil forsvinne.

Undertegnede tror at Sametingets bidrag i dette spillet dreier seg om en maktkamp, og at Sametingets ønsker å få innflytelse over de skoltesamiske sii'daområdene i Sør-Varanger, og derigjennom en sterkere innflytelse i de skoltesamiske områdene i Finland og Russland.

Forutsetningen og begrunnelsen for Sametingets deltakelse

Usynliggjøringen av skoltekulturen fortsetter fra Sametingets side, og dette var ikke forutsetningen for Sametingets deltakelse. Undertegnede er en "skolt" og har egen identitet sterkt knyttet til Skoltebyen. Museet/ kultursenteret som skal etableres i området må ikke kalles for et Østsamisk museum, men ha et begrep der skoltenavnet inngår.

Dette er et av de viktigste problemområder, som Sametinget har vært ansvarlig for, og som undertegnede har pekt på i artikler[15] og media ved flere anledninger over mange år.

Lederen i Samisk kulturminneråd[16] sa i et radiointervju for 3-4 år siden at Sametinget hadde behandlet skoltene stemoderlig, men at dette ville endre seg i fremtiden. Situasjonen i dag er tvert imot blitt verre, idet Sametinget i dag styrer den strategiske planleggingen av den fremtidige "Østsamisk museum" i Neiden. Dette er for undertegnedes del ikke akseptabelt!

Sametinget har i alle år klaget på at den norske stat er formynder og styrer utviklingen i de samiske samfunn. Den samme strategien fører Sametinget i dag mot skolteminoriteten i Norge. De bruker den vanlige metoden splitt og hersk og skjærer i gjennom på egne premisser.

Skoltene har i mange år kjempet for sine rettigheter, men for døve ører. Sametinget har aldri tidligere støttet skolteminoritetens kamp for rettferdighet. Hvem er det som i de siste årene har kjempet for å fremheve skoltenes særpreg og uttalt seg kritisk til Sametingets og den samiske forskningen generelt? Det er ikke Sametinget, men de lokale skolteforeningene i Neiden.

I samme forbindelse kan man spørre om hvilken arkeologiske funn dokumenterer den eldste urbefolknings bosetning i Finnmark? Det er uten tvil Kjelmøyfunnene, og de dokumenterer den skoltesamiske bosetningen i området. Det vil si at det er skoltene i Sør-Varanger som kan dokumentere en 3000 årig kontinuitet i området.

Det er i denne forbindelse at Sametinget prøver å usynliggjøre skoltekulturen, slik at denne bosetningen også skal gjelde for samene generelt. Denne formen for usynliggjøring av skoltekulturen, som Sametinget fortsatt står for som eksponent for den tidligere statlige assimileringspolitikk. Trodde faktisk at Sametinget tok avstand fra en slik form for undertrykkelse, som de selv har fått føle på kroppen.

Om dette blir strategien fra Sametingets side, så kan det spøke for om det i det hele er noen hensikt i å støtte oppbygging av et museum-/ kultursenter på Sametingets premisser.

[15] Norges eldste og glemte urbefolkning i nord! Skrevet som et avisinnlegg i 1996.
[16] Kirsti Biti Johansen er politisk leder for Samisk Kulturminneråd og Samtingsrepresentant

Fra grensesettingen i 1826 og fremover har nordmenn og den norske stat tatt alle skoltenes rettigheter og resursgrunnlag. I dag har Sametinget på eget initiativ tatt over forvaltningen over skoltenes siste landområde i Norge.

Sametingets representanter sier at storsamfunnet ikke gir dem tilstrekkelig innflytelse *over* egen situasjon, men samtidig fortsetter Sametinget undertrykkingen og utryddelsen av skoltene. Er ikke dette et paradoks? Viser det kanskje ikke Sametingets egen maktarroganse mot en liten minoritet, som de utnytter i sin maktstreben?

Dagens utvikling minner om skoltens tap av reindriften[17] - ser parallellen her.

Historisk har skoltene/ østsamene alltid etter grensesettingen i 1826 blitt undertrykt både av kvener og nordmenn i Norge. De ble gradvis frarøvet alle sine rettigheter og næringsgrunnlag. På slutten av 1920-tallet mistet skoltene reinflokken til Neiden fisker- og gaardbrukerforening. Ifølge Einar Niemi ble skoltene drevet fra skanse til skanse, og dette var etter hans mening skoltenes tap av skoltenes siste skanse.

Imidlertid kunne skoltene fortsatt bo og leve i Skoltebyen, men fredningsprosessen og Sametingets inngripen for å hjelpe skoltene har satt en stopper for dette. I og med fredningen av Skoltebyen, som Sametinget har stått som den fremste eksponent for sammen med Riksantikvaren har denne utviklingen ført til at den **siste spikeren i kista** er satt for skoltekulturen i Norge.

Hvem har tjent på utviklingen i Neiden, siden Sametinget ble engasjert som "regningsmann" for skoltekulturen. Det er i hvert fall ikke skoltene, men Sametinget som har fått flere stillingshjemler blant annet ved Samisk kulturminneråd. Så kan man spørre seg om Sametinget som hele tiden roper om større innflytelse over egne områder, samtidig fratar skoltene den samme muligheten. Over en lang periode har flere utdannede samer og andre som støtter opprettelsen og berettigelsen av Sametinget stått på barrikadene og krevd av storsamfunnet at Sametinget og samene skal ha en større innflytelse over egne områder.

Vil her nevne noen av disse personene. Blant andre Ole Henrik Magga som gir hard kritikk til staten i Sagat av 28. august i 1999. Han mener at staten har brutt flere av forutsetningene som staten gav til de samiske representantene ved opprettelsen av Samerettsutredningen. I Sagat av 23.12.99 er den nåværende Sametingspresidenten svært kritisk til staten, og artikkelen har overskriften "Overgrep mot samiske rettigheter". I den samme avisen sier Sametingspresidenten videre at han er glad for at regjeringen har gitt et fond på 75 mill kroner mot fornorskningen av samene.

Oscar Varsi fra Sirma skriver i Sagat av 11.12.99 at samene har stått med "lua i handa" lenge nok. Han skriver videre at det er de skolerte samer som bygger opp opinionen mot den undertrykkelse som de følte på kroppen. Men tross disse personer utsagn om at samene blir underkjent og oversett av majoritetssamfunnet på ulike måter, så fører Sametinget den samme politikken mot skolteminoriteten. Dette blant annet ved en kontinuerlig usynliggjørings politikk ved å unnlate å bruke begrepet skolt eller skoltesame og ved at Sametinget ikke gir skoltene noen form for selvstyre. Heller ikke selvstyre i et nyetablert museum, som Sametinget selv har lansert som et nasjonalt skoltisk anliggende.

Det er derfor et PARADOKS at Sametinget hele tiden roper om større innflytelse, mens Sametingets organer samtidig undertrykker en mindre minoritetsgruppe, nemlig skoltene.

Som et apropos vil jeg nevne **Skolteloven** på finsk side. Denne loven gir de finske skoltene spesielle særrettigheter, mens de norske skoltene nesten må sies å ha blitt gjort rettsløse i eget land. Allerede i 1945 ble det vedtatt en egen "jordanskaffningslag" for skoltene.

17 Kfr. Einar Niemi artikkel: Østsamene i Neiden -Veidefolk og reindriftsutøvere som gir en beskrivelse av tragedien. (Dette er tatt med for å vise at tilsvarende fortsatt skjer, med Sametinget som ansvarlig aktør).

Den 20. mai 1955 ble loven om anskaffelse av boplasser til skoltene vedtatt. Senere ble det vedtatt særskilte lover for skoltene vedrørende anskaffelse av jord og reinsdyrsdrift (1969). Boligene og eiendommene ble gitt skoltene "uten vederlag". De første boligene var relativt små - 6 m2 pr. person. Det ble senere vedtatt lover om ulike støtteordninger til utvidelse, reparasjon av bygninger og oppføring av nye boliger til skoltene.

Det har også blitt innført en rekke støtteordninger til skoltenes næringsvirksomhet, som i hovedsak er fiske, fangst og reindrift. I 1980 ble det innført ordninger som gav skoltene mulighet til å få støtte til å anskaffe andre tiltak innen deres reindrift. I tillegg til disse støtteordningene fikk skoltene allerede i 1946 - da regjeringen bestemte hvor de skulle bosettes - lovfestet en rekke bruksrettigheter på disse land- og vannområdene.

Den nye skolteloven ble vedtatt 24. februar 1995, lov nr. 253/1995. Den avløste de tidligere lover angående skoltene, og må ses på som en del av lovverket knyttet til natur nærings-utøverne i de nordlige delene av Finland.

Skolteloven er en spesiallov som har til formål å forbedre skoltenes inntektsmuligheter og lovsforhold generelt, samtidig som den skal bevare og fremme skoltekulturen. Lovens virkeområde er i skoltenes område.

I Skoltelovens § 4 gis det en definisjon på en skolt:

> *"Med skolt avses i denne lag en person som själv anser sig vara skolt, förutsatt att han själv eller hans föreldrar eller far- eller morföreldrar åtminstone en har lärt sig skoltsamiska som förste språk eller att han är efterkommande till en sådan person eller att han är skolt til börden eller i överenstämmelse med tidligare lagstifting."*

Skolteloven er også tatt inn som en del av EU's direktiver, og det er derfor et paradosk at denne loven også skulle få innvirkning på de norske skoltene og den situasjonen at den norske stat har gitt Sametinget ansvaret i forvaltningen over de norske skoltene og deres historiske sii'daområde.

Som en interessant orientering i denne sammenhengen kan nevnes at de finske skoltene har større bruksrettigheter på statens grunn i Finland enn andre naturnæringsutøvere. De kan på visse vilkår få gratis ved til brensel og få anvist områder hvor de kan få bygningsmaterialer og annet virke til husbehov, grus og fyllingsjord til bygningsbehov og annet husbehov. Dessuten kan de med tillatelse fra skogsforvaltningsmyndighetene få tillatelse til å ha reingjeter-, jakt- og fiskehytter, lagerbygninger mv. I tillegg kan de fiske gratis på statens grunn. De kan også uten særskilt tillatelse anlegge båthavn og plass for tørking av fiskeredskap. Plukking av lav krever tillatelse, mens de uten tillatelse kan samle høy, løv mv.

Mens skoltene i Norge tidligere har vært utsatt for en hard fornorsknings- og assimilerings-politikk og i den senere tid er denne politikken overtatt av det norske Sameting med de norske forvaltningsmyndighetenes velsignelse.

Myndighetene i Finland har i de siste femti årene lagt forholdene til rette for at skoltene i større grad har fått muligheter til å bevare sin egenart, levemåte og kultur. I Finland er det en uttalt målsetting "att främja levnadsförhållandena och utkomstmöjligheterna för skoltarna" og videre "bevara och främja skoltekulturen".

Dessverre har utviklingen for den lille skoltsminoriteten i Norge vært det helt motsatte, idet skoltene gradvis etter grensesettingen i 1826 har mistet sine rettigheter og næringsgrunnlag for å kunne ivareta sin egenart. De fleste av de norske skoltene er i dag fullstendig fornorsket og flere har av den grunn frasagt seg sine kulturelle rettigheter.

At de statlige myndighetene opp gjennom årene etter grensefastleggingen gjorde sitt ytterste for å utradere skoltene som et eget folk er forståelig, men at Sametinget overtar denne statens rolle, til tross for at samene selv var offer undertrykkelsen, blir uforståelig og føles derfor som et svik. De norske skoltene som tidligere var drevet fra skanse til skanse blir enkelt utradert av kartet ved den pågående prosessen, som i dag ledes av det norske Sameting.

Einar Niem har i sine utredninger påpekt hvordan Neidenskoltene ble fratatt reindriften som var skoltenes siste næringsgrunnlag. Nedenfor et sitat fra Niemi's utredning:

"*Gjeterne, som fortsatt var østsamer, ble etter hvert formelt betraktet som vanlig tilsatte i et arbeidstaker-/arbeidsgiverforhold. I 1928 ble laget reorganisert til et reint reindriftslag, Vestre Sør-Varanger reindriftslag, fortsatt klart med gardbrukerreindrifta som hovedanliggende.*

På et av de første styremøtene etter reorganiseringen ble to nye reinvoktere ansatt, begge ikke-østsamer. På generalforsamlingen i 1929 ble det fremmet forslag, som sak 2, om oppsigelse av reinpasserne «snarest» og formell utlysing av en stilling.

Forslaget må tydeligvis ha blitt debattert; det ble vedtatt med 49 mot 7 stemmer. Men samtidig ble det vedtatt å sende en deputasjon til fylkesmannen for å få prøvd gyldigheten i vedtaket, noe som tyder på at det må ha blitt oppfattet som dramatisk. Noe formelt møte hos fylkesmannen om saken er ikke funnet dokumentert[18]*. Imidlertid ble den fulgt opp i laget som om vedtaket var blitt prøvd og godkjent.*

På medlemsmøte 7.8.1929 ble det lagt fram 3 ansøkninger til reinvokterstillingen. Blant søkerne finner vi ingen østsamer, heller ingen fra bygda Neiden. Sjøsamen Ole Andreas Magga, som fra 1928 hadde vært dreng under Boris Ivanovitsj, ble tilsatt. Han kom til å vokte Neidenflokken, den tidligere skolteflokken, i nesten 3 tiår. Fra ham stammer den nåværende reindrifta i området, formelt definert på 1960-tallet som flyttsamisk reindrift".

Dagens utvikling for å bygge et eget skoltemuseum og kultursenter viser at Sametinget ikke engang anser at skoltene kan verken klare eller verdige til å ha ansvar for den institusjonen som skal være med på å få i gang en revitaliseringsprosess og styrke skoltenes identitet.

Viser dette at Sametinget gjør sitt ytterste for å hjelpe skoltene i å styrke sin identitet eller viser det at Sametinget har vikarierende motiver? Kan Sametingets nåværende handlemåte ha antydninger som tyder å øke egen maktutøvelse. I så fall kan et stempel om Sametingets maktarroganse ha en berettigelse eller har det ikke det?

Minoriteters rettighetskamp mot storsamfunnet

Skal Sametingets organer overta diskrimineringen av skoltene/ østsamene eller skal Sametinget støtte og hjelpe minoriteten som i årevis har prøvd å kjempe for sine rettigheter i Neiden og Norge. I den samiske rettighetskampen var det samer med høyere utdanning som dannet kjernen i den samiske bevegelsen fra 1960-tallet og senere. Det førte også til at Sametinget ble opprettet og delvis selvstyre i samiske områder har blitt en realitet.

Undertegnede er blant de få norske skolter som har vokst opp i Skoltebyen i perioden da diskrimineringen av skoltene fortsatt var ganske omfattende. At min mor på midten av 1980-tallet ble jaget ut fra egen eiendom i Skoltebyen førte til undertegnedes senere kultur-engasjement.

Egne livserfaringer under oppveksten og kunnskapen om hvordan myndighetene fortsatt behandlet skoltene førte til at undertegnede satset frisk i en alder av 50 år og startet på et toårig kulturfagstudie i Alta. Målsettingen var å få kulturell og historisk kunnskap for å kunne motargumentere mot myndighetens behandling av min familie og andre som ønsket å være bosatt i Skoltebyen.

Tidligere yrkeserfaring, kulturfagutdannelse og "kompetanseprosjektet" burde være tilstrekkelig for å kunne få lederstilling ved Østsamisk museum og kultursenter i Neiden. Derfor burde det være en selvfølge at Sametingets som i begynnelsen ble gitt tillitt av skoltene å være pådriver i museums-/ kultursenter saken sto for sine løfter.

Dersom De Samiske Samlingers styre, som i praksis er utnevnt av Sametinget fortsatt ikke følger opp det Sametinget i sin tid lovet, vil undertegnede være enig i de avisinnlegg som setter spørsmålstegn på Sametingets berettigelse.

[18] Ifølge informerte kilder er det i dag kommet frem nye opplysninger som belyser denne handlingen.

Den personlig og økonomiske satsning ved å flytte til Neiden og den arbeidssituasjonen Sametingets styre har satt undertegnede i har vært en stor påkjenning. Sametinget og De Samiske Samlinger må bære alt ansvar for den forfeilede politikken de så langt har ført i Neiden. Undertegnede som over flere år satset målbevisst, og som satte hele familiens økonomi og sosiale tilpasning i fare for en lederutdannelse, som så langt viser seg som et bedrag og lureri fra ende til annen.

I stedet ble en ung nyutdannet arkeolog tatt inn bakdøra til dekket bord. Hun flyttet til egen rimelig leilighet like ved jobben, og kan flytte derfra uten andre tap enn husleia.

Undertegnede har satset alt og familiens eksistens ved å flytte til Neiden. Vil derfor ikke kunne akseptere å bli behandlet på en slik uverdig måte av verken Sameting eller Styret i De Samiske Samlinger. Videre vil undertegnede på ingen måte godta en videreføring av prosjektet uten betraktelige endringer. I henhold til redegjørelsen og den forståelsen undertegnede har hatt av den toårige prosjektstillingen vil undertegnede ikke sende en ny søknad. Heller saksøke Sametinget for svindel i denne sammenheng, dersom ikke intensjonen blir opprettholdt. Som du kanskje husker har undertegnede nevnt en mulig løsning på konflikten, som kan være akseptabel.

Om Sametinget arbeider for egne interesser eller for skoltenes/ østsamenes interesser vil avtegne seg i den videre behandlingen av disse to stillingshjemlene.

Det er styret i De Samiske Samlinger som avgjør om saken utbrettes i media eller ikke, eller om de finner løsninger som er til å leve med. Nåværende situasjon vil ikke løse konflikten.

Jeg forventer at styret for SVD ser den feilen de har begått og foretar de endringer som må til for å løse konflikten i henhold til tidligere intensjoner. Vurderer derfor å sende kopi av denne utredningen som orientering til de statlige myndigheter, men avventer først tilbakemeldingen fra De Samiske Samlingers styrets behandling av saken.

Tanker om det samiske og den samisk forskningen

Sametinget har forstått at betydningen av forskningen og historieskrivningen er avgjørende for bevaring, styrking og utvikling av det samiske samfunn. Dette fordi forskningen fyller en viktig rolle i målsettingen om å sikre og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.

Sametinget har alltid arbeidet for en videreføring og utvikling av det samiske samfunn på samenes premisser og for å høyne samenes formelle kompetanse.

Imidlertid har slike forhold aldri blitt tilrettelagt for skoltene, verken i Norge , Finland eller Russland. Når noen har kommet med en annen forståelse av den samiske virkeligheten har disse påstandene alltid kategorisk blitt tilbakevist av det samiske samfunn, noe undertegnede også i så måte har fått erfare.

Det heter seg at forskning representerer kunnskap, og at kunnskap er makt. For et folk i en minoritetsposisjon blir kontroll med forskning en del av å vinne på sine egne vilkår. Fra samisk hold heter det at slik sett har forskning en klar minoritetspolitisk funksjon.

Men denne politiske funksjonen av forskningen gjelder ikke for skoltene som ofte er blitt kalt en minoritet i minoriteten. Hvorfor må skoltene akseptere samenes måte å tolke skoltenes historie, når samene ikke aksepterer den tidligere norske måten å beskrive samenes historie.

Når det gjelder organisering av forskningen heter det at samene er et eget folk og at folkenes rett til selvbestemmelse er et internasjonalt anerkjent prinsipp.

Et folks rett til selvbestemmelse betyr for samene en kollektiv rett til å bestemme over egen fremtid på alle samfunnsområder. Denne retten medfører at det er samene som bestemmer hvilke samfunnsområder det samiske folk må ha styring, kontroll og forvaltning over.

Sametinget mener at samisk forskning må vurderes ut fra et all-samisk perspektiv. Dette betyr blant annet at i tillegg til et rent nordisk perspektiv skal virksomhetene også innbefatte samene på russisk side. Videre står det i den offentlige utredning om samisk forskning at Sametinget må nedfelle etiske retningslinjer for den samiske forskningen.

Det sies at det er behov for et samisk organ som kan ta seg av etiske problemstillinger. Et slikt organ skal gi råd og uttale seg om etiske problemstillinger for å ivareta det samiske samfunnets interesser på området.

Dette er jo veldig praktisk, idet samene her får en mulighet til å manipulere, særlig de russiske skoltene på egne premisser. For som man vet, så er det pengene som styrer og det er videre de norske samiske organer som plukker ut de utvalgte som støtter de samme ideene.

Dersom det er noen av de utvalgte som tør si imot eller komme med motstridende påstander, så kan det føre til at de deretter mister sine fremtidsmuligheter. I forskningens navn passer "bukken" på havresekken. I alle fall når det gjelder forskning og historieskrivning som de "lærde samene" foretar om skoltekulturen som har blitt gitt ny identitet, nemlig "østsamene".

For å foreta et bredt løft på rekrutteringssiden foreslår Sametinget at det gjennomføres et 10-årsprogram for oppbygging og utvikling av samisk forskning. Programmet skal inneholde en konkret tiltakspakke for styrking av samiske forskningsmiljø for sterkere rekruttering av samisk talende forskere. Dette vil bedre muliggjøre formidling av samisk forskning på samisk, og gjennomføre et system for stipendfordeling tilknyttet hovedfags- og doktor-gradsstudier.

Verken de finske, russiske eller de norske skoltene har fått slike muligheter til å erverve seg økonomiske fordeler ved slike stipendordninger. Undertegnede har i verken hørt eller fått slike særfordeler, som kunne gitt muligheten for å ta et hovedfag. Tanken om å ta et hovedfag etter høgskolestudiet i Alta var sterk, men økonomien stoppet det hele.

Sametingets overformynderi og mangel på respekt av ILO-konvensjonen

Man må ikke bare respektere menneskerettigheter som enkeltmenneske, men også ha respekt for skoltenes kultur og historie. Skoltene har etter grensefastsettelsen i 1826 lidd store nederlag og kulturfellesskapet ble stykkevis brutt sammen av stormaktspolitikk, sosialdarwinisme, kolonisering, den russiske revolusjonen og siste verdenskrig.

Nasjonalstatene påførte skoltebefolkningen de forannevnte overgrep. Vil Sametinget i Norge påføre skoltene det siste maktovergrep ved å usynliggjøre de fullstendig, så blir det spikeren i kista for kulturen.

Skoltene som før 1826 var herre i sitt område, lever i dag atskilt og utarmet i nasjonalstatene Russland, Finland og Norge. I dag trues skoltekulturens eksistens av Sametingets assimileringspolitikk. Dette går tydelig frem ved at Sametinget konsekvent bruker begrepet østsame og samene på Kola om skoltene. Dette er en politikk, som kan føre til at skoltene assimileres som samer. Dette er heller ikke i samsvar med det Samisk Kulturminneråds leder Kirsti Biti Johansen sa i et radiointervju på midten av 1990-tallet. Sametinget har i dag fått et mandat fra regjeringen om å ivareta utviklingen i skolteområdene, noe vi ikke kan akseptere. Skoltene har aldri i historisk tid vært underlagt samisk forvaltning, og skal det ikke i fortsettelsen heller.

Undertegnede mener at den norske stat har her et ansvar i henhold til ILO-konvensjon nr. 169. I.h.h.t. konvensjonen skal minoriteten selv ha ansvar for utviklingen av sitt samfunn og kultur. Skoltene skal ikke styres via et Sametings formynderi.

I så fall er Sametinget et overflødig organ, fordi den norske regjering kan være samenes overformynderi på lik linje med det Sametinget prøver overfor skoltebefolkningen i Norge.

At skoltene er et urfolk og hvordan de har levd og bodd i århundrer før og etter grense-leggingen kan dokumenteres. Forskningen viser at skoltene på Kola var en folkegruppe med sin særegne livsform og styre, som levde uavhengig fra den vanlige samekulturen. Det finnes ingen dokumentasjon som viser at skoltene og samene har hatt et felles styresett, men det finnes en dokumentasjon på at de levde atskilt og separert. Sametinget prøver i dag å bagatellisere og usynliggjøre dette for det norske samfunn og verden for øvrig. Forskjellene er

der og de må aldri usynliggjøres, ellers blir det en historisk USANNHET som ytterligere blir med på å undertrykke skoltebefolkningen.

Som man kjenner til ble Neidensii'daen delt i to etter grensesettingen i 1826. Sii`daens befolkning ble værende på norsk side. Senere ble sii`dane øst for Neiden evakuert og tvangsflyttet til Nellim- og Sevettijärvi-området i Nord-Finland og til Lovozero på Kola. Dette førte til en meget vanskelig livssituasjon for skoltene. Norsk minoritetspolitikk og kolonisering førte gradvis til at Neidenskoltene mistet sitt økonomiske og kulturelle fotfeste.

Skoltenes siste boplass og kulturen som siste skanse

SKOLTEBYEN er i dag det siste og eneste området i hele skolte området (Sør-Varanger, Sevettijärvi-Nellim og Kola) der den opprinnelige urbefolkningen, skoltene, har bodd i over flere tusen år. Før 1826 var Skoltebyen en sommerboplass, men ble etter hvert skoltenes helårsboplass. Egentlig er Skoltebyen et reservat for de norske skoltene.

På Kola har skoltene på grunn av den russiske revolusjonen og de to siste verdenskrigene blitt fordrevet fra sine opprinnelige boplasser. De finske skoltene i Nellim og Sevettijärvi bor i dag på Neiden skoltenes sii'daområde, som ble på finsk-/ russiske område etter grensesettingen i 1826.

Fredningen av Skoltebyen er i virkeligheten det siste overgrepet norske myndigheter gjør mot en urbefolkning, som myndighetene i alle år etter grensefastsettingen har diskriminert og sagt ikke eksisterte. Skoltenes eksistens er dokumentert i Samerettsutvalgets utredning, og det er derfor et paradoks at også Sametinget som skulle bistå skoltene med revitaliseringen er med på å assimilere og usynliggjøre kulturen i dag. Blant annet ved etablering av et Østsamisk museum, i stedet for et museum for skoltene på Nordkalotten.

Einar Niemi har tidligere skrevet at skoltene har blitt drevet fra skanse til skanse, men dette er toppen av fordrivelse. Sametinget har i alle år kjempet for de norske samenes selvbestemmelse og rettigheter til selvstyre. Samene i Norge er nordmenn som andre, men samene vil ha selvstyre i de tradisjonelle samiske områdene i Norge. Derfor ble Sametinget i sin tid opprettet av det norske Storting. Imidlertid hadde og har det norske Storting i dag ikke kunnskap og kjenner ikke til at skoltene er en særegen minoritet og at skoltene i historisk tid har hatt selvstyre over sine egne sii'daområder. Dette burde tilsi at skoltene også i fremtiden i det minste burde ha selvstyre over sitt fremtidige kultursenter og museumsanlegg i Neiden. Når den norske Storting og regjering har gitt de norske samene rettigheter i henhold til ILO-konvensjonen burde denne retten også gjelde for skoltebefolkningen, som kan dokumentere de historiske statlige overgrep[19].

Denne dokumentasjonen viser at skoltene var enerådende og hadde selvstyre over sine sii'daområder, uavhengig av de norske samene[20]. Det burde derfor være innlysende når staten anerkjenner prinsippet om selvstyre for den samiske urbefolkning, så burde også den lille skolteminoriteten i Norge fått en slik anerkjennelse. Men det har vært enklere for staten å overlate forvaltningen av noen få skoltesjeler i Norge til Sametinget.

Den norske stat glemmer i samme omgang at det også gir Sametinget formynderi over skoltene i Finland og Kola i samme slengen. Kan den norske stat i henhold til internasjonale lover, regler og konvensjoner gi Sametinget et forvaltningsansvar som får følger for hele skolte befolkningen, uten først å ha foretatt en høring blant skoltene i de tre land?

Undertegnede tviler sterkt på om staten har den retten, men dessverre ser det ut som de norske myndigheter fortsatt står på samme nivå i slike spørsmål som foran grensefastsettelsen i 1826. Kan dette være en moderne rettstat verdig, når staten på samme tid påberoper seg å være en støttespiller for urbefolkningene ellers i verden?

---

[19] Dokumentasjonen er beskrevet i NOU 1997:4, kapittel 7.

[20] Skoltene ble i historisk tid kalt for flere ting, men ofte som russiske samer. Det finnes flere historiske hendelser og forløp med beskrivelser av skoltekulturen som UNIK og forskjellig fra samekulturen.

Imidlertid er det dessverre slik at de norske statlige forvaltningsmyndigheter ikke ser den uretten og den behandlingen som en minoritetsgruppe[21] i eget land og i nabolandene har blitt påført, og den uretten som fortsett påføres denne minoriteten av den norske stat.
Sametinget krever hele tiden særordninger og spesielle kjøreregler fra storsamfunnet. Men samtidig overholder ikke Sametinget disse kjørereglene i forhold til skolteminoriteten.

De samme prinsipper som Sametinget påberoper skal gjelde for samene som en urbefolkning bør også gjelde for skoltene som en urbefolkning[22]. Undertegnede er av den oppfatning at prinsippene skal gjelde for alle gruppene, dersom de skal ha noen relevans.
Min mening er derfor klar at dersom Sametinget mener at dette prinsippet ikke skal gjelde for skolteminoriteten, da bør hele Sametingssystemet legges ned.
Etter egne erfaringer ser det i dag ut som om Sametinget i dag ikke estimerer slike prinsipper som de samiske organisasjoner og Sametingets organer i årevis har kjempet for. Fortsatt i dag pågår en usynliggjøring av skoltekulturen. Skoltene får heller ikke kontroll over sin egen kulturinstitusjon som er under etablering. Det kaller undertegnede en maktarroganse fra Sametingssystemet side.

Skoltebyen symboliserer skoltenes identitet

Grunnlaget for etableringen av et skoltemuseum var revitalisering av kulturen. Undertegnede mener at utviklingen i Skoltebyen i dag er et PARADOSKS, og det i dag pågår en usynliggjøring og en nedbryting av kulturen. Vi som har vokst og blitt preget av tiden med diskriminering i Skoltebyen har i dag en identitet som "skolter", og vi føler oss ikke som østsamer.
Som undertegnede tidligere har beskrevet ble begrepet østsame lansert av den samiske bevegelsen på begynnelsen av 1960-tallet. Begrepet "skolt" ble i sin tid brukt av lokalbefolkningen i Neiden med et negativt fortegn. De førte til at de av skoltene som ikke bodde i Skoltebyen begynte å bruke begrepet østsame, for å unngå å bli kalt for skolter.
Undertegnede mener at navnet "Skoltebyen" fortsatt symboliserer skoltebefolkningen som har bodd der gjennom flere tusen år. Først som sommerboplass frem til 1826, men deretter gradvis som helårsboplass på grunn av grensesettingen og problemene grensen førte med seg.

Kan dagens utvikling få en positiv utgang

Kriterier for å fortsette i en god atmosfære må være at Sametinget i fremtiden ikke prøver å fastlegge premissene for utviklingen av senteret i Neiden, men holder seg til tidligere løfter om å være en støttespiller og pådriver i henhold til tidligere avtaler.
Dagens ansvarsområder og stillingsbeskrivelser for disse to stillingene ved nåværende Østsamisk museum er ikke i henhold til tidligere løfter og prinsipper, og er derfor lite akseptable. Skal man komme videre bør de ansvarlige organer gå i selv og foreta en ny vurdering om hva som er rett og galt i denne prosessen.
Undertegnede mener at det hele tiden har vært en forutsetning at skoltene selv skulle stå for utformingen og forvaltningen av et fremtidige museums- og kulturbygg i Neiden.
Eller kan Sametinget med overlegg ha spilt med falske kort for å manipulere skoltene for å få kontroll over utviklingen i de tidligere skolte sii'daområdene i Sør-Varanger. Dette forløpet har undertegnede for så vidt antydet tidligere i et brev til Samisk Kulturminneråd, men kunne på daværende tidspunkt ikke tenke seg en slik utvikling.

[21] Uretten er beskrevet i NOU 1997:4, kapittel 7 og bør derfor ikke være ukjent for de norske myndigheter.
[22] Skoltene kan dokumentere sin urbefolkningsbakgrunn i Sør-Varanger og på Kola i 3000 år. En slik lang bakgrunn har ikke den samiske befolkningen, fordi begrepet same oppsto for ca 2000 år side.

Tilbakeblikk og egne betraktninger om situasjonen

For å si det rett ut føler undertegnede seg å ha bli brukt av Sametinget under prosessen, og kastet til side når Sametinget følte at målet var nådd.

Undertegnedes nåværende arbeidssituasjon er ikke i samsvar med forutsetningene, og derfor ikke til å leve med. Har derfor prøvd å ta opp dette med De Samiske Samlinger, men så langt ingen løsning på konflikten. Denne uholdbare arbeidssituasjonen har ført til at undertegnede har kommet i en sterk konfliktsituasjon, som Sametingssystemet i hovedsak står ansvarlig for.

Den konflikten dreier seg i hovedsak om at egne verdier og prinsipper som står i konflikt mot Sametingets krav om lojalitet og usynliggjøring av skoltekulturen – en uakseptabel situasjon.

Undertegnede har i mange år arbeidet med å synliggjøre skolte kulturen i Norge, og kan derfor ikke arbeide mot egen overbevisning eller mot de prinsipper og premisser som det tidligere har vært enighet om. Dette har ført til en håpløs arbeidssituasjon og sykemelding.

Pr i dag vet jeg ikke hva jeg skal gjøre! Skal jeg skrive en artikkel om hele utviklingen av denne prosessen i media eller ikke? Det går nok dit at jeg skriver en artikkel, som i hvert fall ikke Sametinget eller noen i det systemet vil juble over. "Som man sår så høster man" heter et gammelt ordspråk.

De siste 4 år har vært hyggelig å se tilbake på. Dvs 2 års kulturfagstudie og 2 år ansatt i prosjektet "Utvikling av østsamisk museumskompetanse". Imidlertid har tiden fra i sommer vært som et mareritt og jeg trenger en hvile- og tenkepause for å restituere meg.

Det er derfor tragisk at min situasjon skulle bli så utrivelig, som den har blitt. Studietiden var lang og tøff i seg selv når min alder tas i betraktning, men var til tross for det ganske spennende og interessant. De to årene under prosjektperioden gikk veldig fort, og jeg så med glede frem til fortsettelsen. Det som jeg tidligere hadde gledet meg til, har i stedet blitt et mareritt og noe jeg i min villeste fantasi ikke kunne drømt om.

Trodde ikke at Sametinget ville bruke slike metoder for å målbinde folk og deres meninger. Har heller aldri i mitt yrkesaktive liv følt meg så urettferdig behandlet eller lurt av noen, som den situasjon Sametinget har satt meg i.

I sluttrapporten fra 1995 står det, sitat:

> "*Det skulle være et overordnet prinsipp*[23] *at skoltene/ østsamene som kulturbærere skulle ha en reell innflytelse og medbestemmelse angående ivaretakelse, framstilling og utvikling av egen kultur."*

Slik er ikke situasjonen blitt og dette er klandreverdig av Sametinget.

Dette er noen tanker som undertegnede har satt på papiret og kan være et godt utgangspunkt muligens for å skrive innlegg om problemområder i noen aviser. Mye av denne beskrivelsen inneholder det mange mener som **Sametingets maktarroganse**!

Blant annet Sametingets måte å innlemme skoltenes områder i sitt forvaltningssystem uten å spørre skoltene om dette er i samsvar med deres ønsker? Denne maktarrogansen ble benyttet av nordmenn og russere, da det ble forhandlet om grenser som skulle trekkes over skoltenes landområder før 1826. Skoltene fikk heller ikke da sjansen til å si om de var enige i grense-trekningen eller ikke.

Det man i dag forbinder med begrepet kolonisering er hvordan de tidligere kolonilandene med makt tok kontroll over andre land, ofte rik på ressurser, som ikke kunne forsvare seg.

I dette tilfellet mener undertegnede at Sametinget er i gang med en moderne form for kolonisering, der kunnskapsformidling og desinformasjon er de viktigste våpnene for å skaffe makt over det Sametinget har definert som sitt sfæreområde.

I visse sammenhenger kan det være positivt at de russiske skoltene blir satt på kartet, men at skoltekulturen på russisk side blir usynliggjort er lite positivt sett med undertegnedes øyne.

På etterfølgende sider har undertegnede tatt med noen punkter fra ILO-konvensjon nr. 169. Videre gitt kommentarer om konvensjonens forpliktelser blir tilgodesett og ivaretatt med hensyn til skoltebefolkningen i Norge.